

شناخت‌نامه مازندران / ۶۶ - بناهای مذهبی و تاریخی / ۱۲

(ساری‌شناسی - ۱۶)

نقش‌مایه‌های سنتی در آرایه‌های چوبی ساری

عظمت سادات گرامان

رسانش نوین، ۱۳۹۴

رشته‌شناسه	: گرامیان، عظمت سادات، ۱۳۶۰-
نویسنده و نام پدیدآور	: نقش‌مایه‌های سنتی در آرایه‌های چوبی ساری
مشخصات نشر	: تهران: نشر رسانش نوین، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۴۸ ص.
روست	: شناخت نامه مازندران؛ ۶۶ بناهای مذهبی و تاریخی؛ ۱۲.
شابک	: 978-600-7792-40-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیهای مختصر
داشت	: فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.niai.ir قابل دسترسی است
نمایه	: کتابشناسی ملی: ۳۸۱۹۵۵۴

تهران. بهار شناسی. کوچه شجره، نبش شیرازی. پلاک ۷ - واحد ۲
 تلفن: ۰۹۱۲۱۳۰۹۱۳۱ - ۰۲۱۰۵۳۰۷۲۰۵۳۰ rasanesh.pub@gmail.com

نقش‌مایه‌های سنتی در آرایه‌های چوبی ساری

عظمت سادات گرامیان

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی سانسازی طببری بابل

سرپرست مجموعه: دکتر زین‌العابدین - رگام
 sh.mazandaran@yahoo.com

طراحی یونیفرم جلد: زهره ایزدی راد

صفحه‌آرا: ونوشه جویباری

لیتوگرافی: فیلم گرافیک

چاپ: متین

صحافی: ولیعصر

چاپ اول، تهران، ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

شورای اسلامی ساری

شهرداری ساری

چاپ اول این کتاب با حمایت شورای اسلامی
 و شهرداری ساری منتشر شده است.

فهرست مطالب

۷	پیش‌گفتار.....
۹	مقدمه.....
۱۱	حکومت‌های مهم در مازندران.....
۱۲	تاریخ و جغرافیای مختصر ساری.....
۱۳	مکان‌های مذهبی تیموری در ساری.....
۱۴	تزئین در هنر اسلامی.....
۱۵	تزئینات چوبی ساری.....
۱۶	تزئینات چوبی بارگاه امامزادگان ساری.....
۲۰	ریشه‌های مذهبی نقوش.....
۲۱	نقش‌مایه‌ها در آثار چوبی ساری.....
۲۷	کتاب‌نامه.....
۲۸	تصویرها.....

مقدمه

تجلی هنر اسلامی در معماری، آفرینشگر تزئیناتی تجریدی و انتزاعی است که در چهارچوب زیبایی‌شناسی متأثر از ایدئولوژی کلی دین اسلام شکل گرفته‌اند. بخش هندسی غیر واقع‌گرا در دو حوزه نقاشی و مجسمه‌ای سه‌بعدی، چه در تزئینات مستقیم وابسته به بنا چون آجرکاری، کاشی‌کاری، مقرنس، گچ‌بری و... و چه در تزئینات افزوده‌ای هم‌چون ضریح، صندوق و منبر، به وفور به چشم می‌خورد. این حضور درباره نقوش غیرهندسی انتزاعی نیز قابل مشاهده می‌باشد. مضامین دینی از یک‌سو به صورت سببی بر شکل‌گیری نوع تزئینات مؤثر بوده‌اند که به اشکال متنوع سمبلیک، رمزی و بصری در شکل نقوش قابل شناسایی و تفکیک می‌باشند. بخش وسیعی از آثار چوبی برجای‌مانده در ساری در حوزه آثار مناسبت‌شناسی شیعی قرار دارند. شاید این ویژگی به سبب اهمیت و ارج و قدر سازه‌های مذهبی بوده که سبب شده است با وجود شرایط آب و هوایی مستعد آسیب‌دیدگی، توجه بیشتر مخاطبان به این آثار سبب نگهداری مناسب‌تر از آنان شود و به ماندگاری آن‌ها انجامیده است. ساری به عنوان یکی از مراکز اولیه شکل‌گیری حکومت‌های شیعه‌مذهب در ایران، پذیرای مهاجران ساداتی بوده است که در گریز از خدعه عهدشکنی و خیانت مأمون عباسی به امام رضا (ع) به این منطقه

کوچ کرده‌اند. گواه این مطلب مقبره‌های متعدد این بزرگواران با عنوان امامزاده در شهر ساری و مناطق اطراف است که مورد زیارت مشتاقان قرار می‌گیرد. همان‌گونه که اشاره شد آرامگاه‌هایی که به منظور تکریم این بزرگواران بنا شد، تزئیناتی ارزشمند و زیبا دارند که به سبب ویژگی‌های ساخت و نوع تزئینات، نمونه‌هایی شاخص می‌باشند. بررسی‌های اولیه میدانی و اسنادی برپایه اسناد موجود، نشان می‌دهد که نقش‌مایه‌های مورد استفاده در تزئینات، نوعی هویت فرهنگی - مذهبی خاص دارند که دربردارنده ارزش‌های زیبایی‌شناختی بصری هستند. هدف این کتاب، شناسایی و معرفی نقوش آثار، نیز بررسی مختصر تأثیر عقاید شیعی بر روی نقوش می‌باشد. برای رسیدن به این مقصود، در چهارچوب صفحات و محدودیت‌های این کتاب، برخی از شاخص‌ترین نقش‌مایه‌ها بازترسیم و آنالیز گرافیکی شده‌اند تا درک جذابیت‌های بصری و پیچیدگی‌های زیبایی‌شناختی این آثار برای مخاطب به نحو مطلوب‌تری آسان شود. یکی از دلایل اصلی مهجور ماندن ارزش این آثار، پنهان‌بودن این تزئینات در پس ضریح‌های فلزی و قرارگرفتن آن‌ها در زیر پارچه‌هایی است که سبب شده از دید زائران، گردشگران، پژوهشگران و هنرمندان به دور بمانند. مطالب این کتاب در حد مقدمات جغرافیایی، تاریخی و کمی خود، نگاهی نو به چهره پنهان این یادگارهای تاریخی و فرهنگی است که آن‌ها را از گوشه انزوا خارج می‌کند. آثار بررسی‌شده از نقوش و تزئینات هشت بارگاه به این

شرح انتخاب شده‌اند: امامزاده یحیی، امامزاده (امیر) زین‌العابدین، امامزاده عباس، امامزاده (شاهزاده) حسین و امامزاده عبدالصالح مرز رود در شهر ساری، عیسی بن کاظم در خارمیان و امامزاده میر سید علی لنگر در چهار دانگه.

حکومت‌های مهم در مازندران

پس از رحلت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و در آغاز دوره حاکمان اسلامی، تبرستان (مازندران) از لحاظ سیاسی اهمیت چندانی نداشت. در فرآیند لشکرکشی‌های نظامی به سرزمین‌های اطراف، مناطق ساحلی مازندران آخرین مناطق ایران بودند که به دست لشکریان عرب فتح شد و در منطق کوهستانی حدود چهار قرن به صورت حاکمیت محلی و به سیاق و آیین پیش از اسلام از سوی خاندان‌های متصل و منتسب به سلسله ساسانی اداره می‌شدند. فرمانروایان محلی سواحل جنوبی دریای مازندران در آغاز فرمانروایی سرزمین‌های تحت سلطه تا مدتها، به بیانه به خلفا خراج پرداخت می‌کردند و از این رو تا حدودی حکومت‌هایی به نسبت مستقل داشتند. حکومت‌های شاخص در مازندران عبارتند از: علویان، آل زیار و آل بویه. حکومت علویان در این مناطق در نتیجه همکاری خاندان‌های محلی با علویان و دعوت از حسن بن زید ملقب به داعی کبیر (۲۵۰هـ / ۸۶۴م) شکل گرفت (بحر العلوم، ۱۳۸۵: ۴۰). بعد از آن حکومت آل زیار در خطه شمال کشور از سال ۳۱۵ هجری تا اواخر قرن پنجم بر قسمتی از ایران حکومت کردند. مؤسس این سلسله مرداویج بن زیار